

HRVATSKA FILOZOFSKA TISKANA DJELA I TEZE OD 17. DO POLOVICE 19. STOLJEĆA U SAMOSTANSKIM KNJIŽNICAMA »HRVATSKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA«

VATROSLAV FRKIN

*(Franjevački samostan,
Samobor)*

UDK 1 (091)
Stručni članak
Primljen: 29. X. 1994.

Uvod

Hrvatska franjevačka provincija Sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu osnovana je 1900. Sastavljena je od tri dotadašnje franjevačke provincije, tj. od 1) hrvatsko-slovenske Sv. Križa u čijem su sastavu bili sljedeći samostani: Trsat, Karlovac, Jaska, Samobor i Klanjec; 2) od hrvatsko-mađarske provincije Sv. Ladislava u čijem su sastavu bili sljedeći samostani: Krapina, Zagreb, Kostajnica, Kloštar Ivanić, Čakovec, Varaždin, Koprivnica i Virovitica i 3) od hrvatsko-mađarske provincije Sv. Ivana Kapistrana u čijem su sastavu bili sljedeći samostani: Cernik, Požega, Našice, Slavonski Brod, Osijek, Vukovar, Ilok, Bač, Subotica i Zemun. Upravo su navedeni samostani riznice kulturne baštine hrvatskog naroda. Zbog povijesne povezanosti sa Slovencima i Mađarima oni su izvori i za njihovu kulturnu prošlost.

Suradnja

Smijem reći da su vaš i naš institut kao i naše knjižnice povezani u izravnom radu i istraživanjima već barem 30-tak godina. Dr. Zlatko Posavac radio je već tada na istraživanjima filozofske baštine u Iloku i drugim našim samostanima.

Iako je tada nailazio na velike teškoće zbog nepristupačnosti arhiva i knjižnica (jedni i drugi su bili izmiješani), uspio je mnogo toga izvući iz zaborava.*

Zahvaljujući mom kolegi Hošku i neobičnom razumijevanju tadašnjeg direktora arhiva Hrvatske Bernarda Stullija započelo je sređivanje 1969. naših samostanskih arhiva, čiji su materijali pohranjeni u 1000 arhivskih kutija. Vjerujem da filozofska istraživanja rukopisa nisu još završena u Hrvatskoj franjevačkoj provinciji Sv. Ćirila i Metoda. Kao što su prije 30-tak godina bila moguća istraživanja u našim samostanskim arhivima i knjižnicama, mislim da su to sada još više, jer je gotovo sav arhivski fond daleko pristupačniji.

Sadašnje stanje samostanskih arhiva moje provincije

Za znanstvena istraživanja uređeni su sljedeći arhivi: Trsat, Karlovac (župni i samostanski), Jaska, Samobor, Zagreb (samostanski i provincijalni), Klanjec (župni i samostanski), Krapina, Čakovec (župni i samostanski), Varaždin, Kloštar Ivanić (župni i samostanski), Virovitica, Našice (župni i samostanski), Požega, Cernik (župni i samostanski), Slavonski Brod, Osijek, Bač i Ilok. Prije nekoliko mjeseci sredio sam spašeni dio vukovarskog (župni i samostanski) arhiva. Naskoro će biti objavljen njegov popis.

Knjižnice

Hrvatska ima preko 120 spomeničkih knjižnica, no mali broj njih je službeno registriran pri regionalnim zavodima za zaštitu spomenika kulture. S potrebnom dokumentacijom proglašene su spomenicima kulture ove samostanske knjižnice moje Provincije: Trsat, Karlovac, Samobor, Klanjec, Krapina, Čakovec, Varaždin, Kloštar Ivanić, Virovitica, Našice, Požega, Cernik, Slavonski Brod i Osijek. Ove su knjižnice registrirane kao spomenici kulture u regionalnim zavodima za zaštitu spomenika kulture Zagreba, Rijeke i Osijeka. Da bismo dobili kategorizacije knjižnica, trebalo bi tim ustanovama dati popise knjiga. Neki popisi (Klanjec, Slavonski Brod i Kloštar Ivanić) su kompletni, a to znači da je riječ o popisima knjiga od početka tiskarstva (inkunabule) pa sve do danas. Ipak, u dogovoru s regionalnim zavodima Rijeke, Osijeka i Zagreba zadovoljili su se s popisima rijetkih knjiga.

* Vidjeti knjigu: Zlatko Posavac, *Filozofski rukopisi 18. stoljeća u franjevačkim samostanima Slavonije*, Zagreb, 1993. pp. 282. U knjizi se nalazi popis literature svih radova svih dosadašnjih istraživanja i istraživača relevantnih za ovdje izloženu temu.

Rijetke knjige

U određivanju i izboru rijetkih knjiga moram spomenuti dvojicu knjižničara iz Zagreba. To su: prof. Šime Jurić i prof. Antun Đamić. Njima u najvećoj mjeri zahvaljujem da su *načinjeni popisi rijetkih knjiga* samostanskih knjižnica moje Provincije. Već 10-tak godina radim s prof. Jurićem na reviziji Badalićeva djela »Inkunabule u Narodnoj Republici Hrvatskoj«, Zagreb, 1952. Istraživajući inkunabule odmah smo odvajali rijetke knjige (naše i strane) koje sam poslije popisao i popise predao regionalnim zavodima za zaštitu spomenika kulture. Popisao sam u četiri grupe taj fond rijetkih tiskanih knjiga:

1. inkunabule,
2. strane rijetke knjige, tj. djela 16. stoljeća,
3. slovenske i srpske rijetke knjige do 1850. i
4. hrvatske rijetke knjige do 1850.

Hrvatske rijetke knjige – filozofija

Četvrta skupina rijetkih knjiga, tj. hrvatske rijetke knjige su fond koji nam je najviše na srcu, koji nam je navredniji i najinteresantniji upravo zato što je naš. U toj grupi priličan broj predstavlja djela iz filozofije. Malo ima djela koja su filozofskog karaktera, a autori su naši pisci. Spomenut ću samo najpoznatije.

Filozofska djela

1. a) Čakovečki i trsatski samostan imaju u svom knjiškom fondu djela Rudera Boškovića »*Theoria philosophiae naturalis redacta ad unicum legem virium in natura existentium...* Ed. Veneta 1.«

Venetis, Ex Typographia Remondiana 1763. v8° XI+311+(8) str.; s 4 tab.

Prema Jurićevim¹ istraživanjima ovakvo djelo imaju još dvije knjižice u Zagrebu (NSBZ i Metropolitana) i dvije u Dubrovniku (Historijski arhiv i Knjižnica Male braće).

b) Naš varaždinski samostan ima Boškovićevo djelo »*De Solis ac Lunae defectibus libri V.*« Graecii, Typis Haeredum Widmanstadii, 1765. v8° (12)+XLIII+343 str.

¹ Jurić, Šime, *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis. P. I. Opera scriptium Latinorum natione Croatarum usque ad annum u DCCCXLVIII typis edita. Tomus I. Litterae A-E. Zagrabiae, 1968. str. 85. 519.*

Takva dva djela Jurić² je našao u Zagrebu (NSBZ i HAZU).

2. Franjo Klohamer, dr. filozofije napisao je više djela. Poznato mu je djelo iz filozofije »Theoria aequationum primi et secundum conscripta ac pluribus exemplis illustrata.« *Zagrabiae Typis Novoszelianis*, 1801. 8° (10)+IV+122+(1) str. Ovo djelo imaju sljedeće naše knjižice: Karlovac, Kloštar Ivanić, Trsat i Varaždin.

Jurić³ je našao četiri primjerka ovakvog djela u Zagrebu (NSBZ, Metropolitana (2 primjerka) i HAZU).

3. Jedan od najplodnijih pisaca u 18. st. čija su djela izašla u više izdanja i bila su školski priručnici u Austro-ugarskoj monarhiji je Ivan Krstitelj Horvat. Jedno ili više njegovih djela imaju sljedeće samostanske knjižice: Kloštar Ivanić, Krapina, Našice, Samobor, Požega (5 djela), Trsat, Varaždin. Jurić⁴ u »Additamenta«, Zagreb, 1982. navodi od broja 296–372 naslove i izdanja Horvatovih filozofskih djela.

4. Veliki dio filozofskih disciplina obradio je Simeon Čučić u svom djelu »Philosophia critice elaborata«. *Viennae, Typis Joannis Schnierer*, 1815. 16° Njegovo djelo sačuvano je u sljedećim našim knjižnicama: Karlovac, Požega, Trsat i Varaždin.

Jurić⁵ je našao četiri primjerka Čučićeve filozofije u zagrebačkim knjižnicama (NSBZ, Metropolitana (2 primjerka) i HAZU).

5. Svima je poznat fra Andrija Kačić Miošić po svom »Razgovoru«. Manje je znano da je on pisac filozofskog djela »Elementa peripathetica iuxta mentem subtilissimi doctoris Joannis Duns Scoti...« *Venetiis, Apud Baronchelli* 1752. 8° (12)+499+(2) str. Ovo djelo imaju naše sljedeće knjižnice: Cernik i Osijek.

Jurić⁶ je zabilježio ovakve primjerke Kačićeva djela u Zagrebu (NSBZ i HAZU), Dubrovniku (Knjižnica Male Braće) i Zadru (Naučna biblioteka).

Filozofske teze

Prema mišljenju i opisu koji je donio Jurić⁷ u svojim hrvatskim latinistima vidimo da je zabilježeno *mnoštvo autora i suautora* tiskanih djela i djelca iz

² Vidi bilj. 1, str. 79, br. 477.

³ Vidi bilj. 1, *Litterae F-Pa*, str. 293, br. 1714.

⁴ Vidi bilj. 1, *Ad tomos I et II, Additamentum I, Zagrabiae*, 1982, str. 67–77.

⁵ Vidi bilj. 1, str. 139, br. 812.

⁶ Vidi bilj. 3, str. 273, br. 1591.

⁷ Vidi bilj. 1, 3, 4. i *Litterae Pe-Ž*.

filozofije koje navodi pod naslovom: *Asserta, Assertiones, Conclusiones, Positiones, Propositiones i Selectae... theses*. To su početne riječi iza kojih stoji nastavak opširnog naslova. Ti naslovi već daju kratki sadržaj samih rasprava. Spominju se Toma Akvinski i Ivan Duns Scot prema čijim mišljenjima (*secundum mentem*) su se sastavljale i vodile rasprave. Navode se zatim crkve u kojima su se vodile te javne rasprave, pa zatim imena voditelja (*sub praesidio*) i đaka (redovničkih i svjetovnih) koji su bili sudionici rasprava. Kao zaključak se navodi dan, mjesec i godina. Redovito su se te rasprave vodile u srpnju i kolovozu, a bile su i u drugim mjesecima godine. To se rjeđe dešavalo. Dani održavanja rasprava nekad su napisani rukom.

Neke od tih rasprava tiskane su prije održavanja rasprave, ali je izvjestan broj tiskan iza održane rasprave.

Budući da mnoga mjesta u kojima su se održavale javne rasprave nisu imala tiskare, teze su se tiskale u mjestima gdje postoje tiskare. Mnoge od tih teza tiskane su kao samostalna djela ili djelca (nekada imaju nekoliko stranica). Priličan broj je tiskan kao prevez ili privez kojem većem djelu samog prevoditelja rasprave ili kojeg drugog značajnijeg pisca. Dešavalo se da je privez ili prevez dodan djelu koje je izašlo prije desetak ili više godina nego što je bila rasprava. Događalo se također da je prevez ili privez tiskan u jednoj tiskari ili mjestu, a glavno u drugom.

Rjeđe je bivalo da su teze tiskane bez mjesta tiskanja ili tiskara, pa je teško odrediti gdje su tiskane.

Zaključak

Gotovo su sva djela ili djelca iz područja filozofije od 17. do 19. st. tiskana na latinskom jeziku, što je posve razumljivo jer su predavanja i ispiti bili na latinskom jeziku sve do polovice 19. stoljeća. Do prije 30-tak godina neki filozofski predmeti predavali su se na latinskom jeziku na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Raditi i proučavati našu filozofsku baštinu od 17. do 19. st. nemoguće je a da se ne pozna je latinski jezik.

Ovih nekoliko redaka o našoj tiskanoj filozofskoj baštini u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu želi sve zainteresirane potaći da ima još dosta i pisane i tiskane literature i filozofske ostavštine koja čeka da bude proučena i prezentirana našoj kulturnoj javnosti.

HRVATSKA FILOZOFSKA TISKANA DJELA I TEZE OD 17. DO
 POLOVICE 19. STOLJEĆA U SAMOSTANSKIM KNJIŽNICAMA
 »HRVATSKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA«

Sažetak

Naše samostanske knjižnice imaju bogati fond tiskanih filozofskih teza hrvatskih profesora i studenata od 17. do polovice 19. stoljeća. Profesori i studenti bili su članovi isusovačkih, pavlinskih i franjevačkih učilišta, kao i svjetovnog klera. To je još uvijek neistražen fond, pa ovdje donosim popis sačuvanih tiskanih teza koje se čuvaju u knjižnicama »Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda u Zagrebu, Kaptol 9«. Sve te teze pisane su latinskim jezikom. Tiskane su u našim i stranim tiskarama kao samostalne knjižice ili kao prevezi ili privezi drugim djelima.

IM DRUCK ERSCHIENENE KROATISCHE PHILOSOPHISCHE THESEN
 VOM 17. JAHRHUNDERT BIS MITTE DES 19. JAHRHUNDERTS IN
 DEN KLOSTERBIBLIOTHEKEN DER »KROATISCHEN
 FRANZISKANISCHEN KIRCHENPROVINZ DER
 HEILIGEN KYRILLOS UND METHODIOS«

Zusammenfassung

Unsere franziskanischen Klosterbibliotheken haben einen reichen Fundus von im Druck erschienenen philosophischen Thesen kroatischer Professoren und Studenten vom 17. Jahrhundert bis Mitte des 19. Jahrhunderts aufzuweisen. Die Professoren und Studenten waren Mitglieder jesuitischer, paulinischer und franziskanischer Bildungszentren sowie des weltlichen Klerus. Dieser Fundus harrt noch immer seiner Erforschung, und ich bringe hier eine Liste erhaltener Thesen, die gedruckt wurden und in den Bibliotheken der »Kroatischen franziskanischen Kirchenprovinz der Heiligen Kyrillos und Methodios in Zagreb« aufbewahrt werden.